

Харченко С.В., Тверезовская А.В.

Аннотация. В статье раскрыта технология структурирования информации в деятельности социального работника; выявлены недостатки основных форм работы с информацией и предложено ее структурирование с использованием ментальных карт. Обобщено определение понятия «ментальная карта»; раскрыта их структура, технология структурирования информации с их помощью; особенности применения ментальных карт в различных сферах человеческой деятельности. Проведенное анкетирование подтвердило предположение о целесообразности использования ментальных карт в процессе планирования деятельности социальных работников.

Ключевые слова: структурирование информации, ментальная карта; технология; алгоритм; анкетирование; эксперимент; социальный работник

TECHNOLOGY STRUCTURING INFORMATION FOR SPECIALISTS IN SOCIAL WORK

Harchenko S.V., Tverezovska O.V.

Abstract. The article describes the technology of structuring information in the activities of a social worker; the shortcomings of the main forms of working with information were revealed and its structuring was suggested using mental maps. The definition of the concept of "mental map" is summarized; their structure, technology of structuring information with their help is revealed; features of their application in various spheres of human activity. The survey carried out confirmed the hypothesis of the advisability of using mental cards in the process of planning the activities of social workers.

Key words: structuring information, mental map; technology; algorithm; questioning; experiment; Social worker.

УДК 378.6 "2" : 504.5 : 628.4.047

«УНІВЕРСИТЕТИ ТРЕТЬОГО ВІКУ» НА РАДІОАКТИВНО-ЗАБРУДНЕНИХ ТЕРИТОРІЯХ: МІФ ЧИ РЕАЛЬНІСТЬ?

І.Ю. ХВОСТЕНКО, магістр другого року навчання спеціальності «Соціальна робота»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

E-mail innakhvostenko@ukr.net

Н.Т. ТВЕРЕЗОВСЬКА, доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи та інформаційних технологій в освіті

Національного університету біоресурсів і природокористування України

E-mail tverezovskaya@nubip.edu.ua

Анотація. Розкрито особливості людей похилого віку на основі головних чинників демографічної революції; виявлено їх проблеми. Здійснено розподіл соціальних умов людей похилого віку (зовнішні та внутрішні), а також виокремлено рівні (макро- і мікро-) соціальної роботи. На основі аналізу анкетних даних виокремлено соціальні проблеми людей Народицького району. Запропоновано залучити до роботи волонтерів з людьми похилого віку на базі будинку культури смт. Народичі Житомирської області.

Ключові слова: університети третього віку, соціальні проблеми, причини, наслідки, результат, бесіда, анкетування, критерії, населення, забруднені території, радіоактивне зараження, чинники, демографічна революція.

Актуальність (Introduction). Швидка зміна структури населення планети зумовлена певною сукупністю факторів, основоположними з яких виступають зміни в структурі та складі населення планети, що отримало назву «демографічної революції». Зростання світового населення; зниження народжуваності; зростання захворюваності – головні її чинники.

Люди похилого, або «третього віку», як їх прийнято називати в Європі, на сьогодні складають одну з найчисельніших категорій громадян, які стикаються з проблемами

здоров'я. Вирішення цих проблем входить до найголовніших завдань політики будь-якої держави в сфері охорони здоров'я. Однак попри те, що частка людей «третього віку» в суспільстві поступово зростає, більшість урядів і політиків ігнорують соціальні, економічні та етичні зміни, які супроводжуватимуть цей процес вже в недалекому майбутньому. Як бачимо, актуальність дослідження не викликає сумнівів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recentness arches and publications). Проблему підвищення якості життя людей «золотого віку» через розвиток відповідних університетів, досліджують: В. Аніщенко, К. Бугайчук, Л. Вікторова, М. Гавран, Н. Дем'яненко, О. Забарна, Т. Семигіна, О. Мартіросян, О. Пінчук, Ф. Ринда, А. Сігова, Т. Скорик, І. Храпко, та ін. Не зважаючи на значну кількість наукових праць та доробок, не дослідженими залишаються питання відкриття «Університетів третього віку» на територіях, що зазнали радіоактивного забруднення.

Мета (Purpose). – виявити альтернативу університетам третього віку на радіоактивно забруднених територіях, запропонувати її людям похилого віку в якості покращення їхніх умов.

Методи (Methods). У процесі дослідження застосовано методи маршрутний метод відбору респондентів, бесіди, анкетування, аналізу, синтезу, узагальнення, систематизації.

Результати (Results). Більшість населення (78%), яке нині проживає на радіоактивно-забруднених територіях, – пенсійного віку. Держава повинна турбуватися про своїх громадян, забезпечивши пенсіонерам гідні умови життя, а особливо тим, які залишились після аварії проживати у своїх домівках, інші ж невдовзі повернулись після переселення (не змогли жити далеко від рідної хати). Науковці гідний спосіб життя пов'язують з поліпшенням житлових умов, отриманням матеріальної допомоги (у разі необхідності) та ін.

Проблеми людей похилого віку умовно можна поділити на зовнішні та внутрішні. До перших відносимо: необхідність підвищення пенсії, контролю за якістю і цінами на лікарські препарати; забезпечення ліками через мережу аптек; якісне обслуговування медичними працівниками; більшої уваги з боку підприємств, де раніше працювали літні; виховання у молоді поваги до літніх людей та ін. До внутрішніх належать: психологічний та емоційний стан особистості; фізичне та психічне самопочуття та ін.

Перераховані вище зовнішні соціальні проблеми людей похилого віку в тій чи іншій мірі пов'язані між собою, утворюючи безперервний ланцюжок. Зауважимо, що головними з них виступають медичні. Всі без винятку пенсіонери (100%) це підтвердили. Друге місце посідають житлові проблеми (населення, що проживає на радіоактивних територіях – мають житло, котре знаходиться в комунальній власності), і третє – побутові. Поєднання цих умов пов'язане з економічним станом держави, що врешті решт підводить пенсіонерів до усвідомлення самотності.

Роботу з людьми похилого умовно можна поділити на два рівні (див. рис. 1).

Нині пенсіонери, які проживають у зоні радіоактивного забруднення, мають скромну пенсію, якої часто бракує хіба тільки на те, щоб заплатити комунальні послуги і не померти з голоду. Більшість з них мають підсобне господарство, за рахунок якого і живуть, але третина з них – хворіють, тому не можуть не тільки тримати господарство, але не вистачає сил навіть на самообслуговування. Не байдужі до свого населення представники Народицької районної державної адміністрації (перший заступник – Зоріна О.), які піклуються літніх таких самотніх людей. Також ними опікуються й соціальні працівники. Деяким пенсіонерам ще доводиться допомагати своїм безробітним дітям. Зустрічаються випадки, коли діти відбирають пенсію у літніх батьків під психологічним чи іншим натиском. Таких респондентів виявилось 1,8%.

Рис. 1. Рівні здійснення соціальної роботи з людьми третього віку

Крім соціальних, у літніх людей є низка і духовних проблем, пов'язаних із розвитком індивідуальних творчих здібностей, створенням відповідних умов для самореалізації, самовираження через «зайнятість» у різних сферах життя.

Можливості покоління похилого віку – їх мудрість і досвід – повинні бути спрямовані на вирішення духовних й економічних проблем країни. На жаль, зараз і в нашій країні при дефіциті робочої сили відбуваються процеси відчуження від активного життя літніх людей, що призводить до морального розкладу суспільства. На сьогодні в розвинених країнах соціалізація громадян похилого віку визнається важливим засобом підвищення якості їх життя і нейтралізації духовних проблем. З метою заміни основного виду діяльності, більшість людей замінили її освітою. У подальшому це привело до зародження (Франція, 1972 р.) «Університетів третього віку» («The University of the Third Age»). П. Веллас (P. Vellas), вважав, що Університети третього віку поліпшили б якість життя людей пенсійного віку, чисельність яких у суспільстві невпинно зростає, а їх соціально-економічне становище стає скрутним.

Досвід таких університетів запроваджено і в Україні [1]. На жаль, цього немає на

територіях, які зазнали радіоактивного забруднення. На сьогодні це питання гостро постає перед такими мешканцями, оскільки законодавча база забороняє проводити будь-яку підприємницьку діяльність на цих територіях. З метою знаходження альтернативи таким університетам, нами було проведено дослідження в смт. Народичі та с. Межеліска Народицького району Житомирської області. Відбір пенсіонерів відбувався маршрутним методом. Анкета включала такі запитання: «Ви відчуваєте себе самотнім?», «Чим Ви займаєтесь у вільний час?», «Чи є у Вас хобі?», «Чи є у Вас бажання займатися будь-якою діяльністю?».

Відповіді були різними залежно від фізичного здоров'я літніх людей. 12,1% респондентів у вільний час: вишиває, вирощує квіти, допомагає самотнім («по сусідству»). Більшість пенсіонери працездатного віку (38,9%) не можуть себе реалізувати (мала пенсія, відчуття самотності, невпевненість у завтрашньому дні та ін.). Цікавими були відповіді літніх людей смт. Народичі. В цьому населеному пункті діє селищний будинок культури. Під керівництвом Дмитра Остапенко створено і успішно розвивається народний аматорський театр місцевого факту «Родичі», який посів третє місце (номінація «Театри місцевого факту») в обласному конкурсі (проводиться один раз на три роки) аматорських театральних колективів [2]. При будинку культури працює духовий оркестр, проводиться лекторій. На жаль на офіційному порталі Народицької громади відсутні будь-які дані про відділ культури [3]. Мешканці с. Межеліски теж хотіли б приймати участь у житті громади. Проте вони позбавлені навіть елементарного – транспортного сполучення. Потрапити до смт. Народичів можна тільки шкільним автобусом, який відвозить учнів до школи с. Базар! Коли тепло, пенсіонери збираються на вулиці, обговорюють стан розвитку свого селища. Всі респонденти сумують за колишнім розквітом. Дуже незадоволені приїжджими, тому що вони як перекачати поле: приїхали, уїхали, будинки залишили в непридатному стані, молодь від'їжджає (відсутня робота), село вмирає. На запитання «Чи хотіли б вони займатись чим-небудь корисним?». Всі, без винятку, дали позитивну відповідь. А на запитання «Чим би Ви хотіли зайнятись?», відповідь отримана була з великою затримкою. Були поставлені запитання: «А чим можна займатись?», «Що Ви можете запропонувати?». Катерина М. одразу ж запропонувала збиратися у неї та займатись вишиванням. Іншим важко було дати відповідь. Виходячи з відповідей, було поставлене таке запитання: «Чи хотіли б Ви повернути красу і величність свого села?». Звичайно ж, було надано відповідь. Але тут нічого не можна робити. Нами було запропоновано створити екологічну стежку та проводити екскурсії спочатку для своїх громадян, потім – розширити коло осіб. Запитання було поставлене наступне: «А що тут можна показати?». Краєвиди. Але для цього потрібно почистити ставок, прибрати зайвий мусор...

Узагальненні результати анкетних даних, безпосередня бесіда сприяли виробленню рекомендацій Народицькій громаді щодо залучення до її складу волонтерів.

Таким чином, залучення до роботи волонтерів на радіоактивно-забруднених територіях, можуть слугувати альтернативою Університетам третього віку.

Висновки. Отже, одним із мотивів створення зазначених університетів виступає самореалізація людей похилого віку, котра не тільки актуальна, але й життєво значуща, тому що старість традиційно сприймається як вік туги та самотності... Запропоновано радіоактивно-забруднених територіях залучити до роботи волонтерів з літніми людьми, що може бути альтернативою Університетам третього віку.

Список використаних джерел:

1. Tverezovska N.T., Victorova L.V. Third age education: experience and perspectives *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland*: Collective monograph. Volume 1. Sandomierz: Izdevnieciba «Bultija Publishing» 2018. p. 422-441.
2. На Житомирщині нагородили переможців обласного конкурсу аматорських театральних колективів. *Міністерство культури України*. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245095563 (дата звернення 9.05.2018).
3. Народицька громада. URL: <https://narodycka-gromada.gov.ua/viddil-kulturi-12-35-30-09-08-2018/> (дата звернення 29.09.2018).

References

1. Tverezovska N.T., Victorova L.V. Third age education: experience and perspectives *European vector of contemporary psychology, pedagogy and social sciences: the experience of Ukraine and the Republic of Poland*: Collective monograph. Volume 1. Sandomierz: Izdevnieciba «Bultija Publishing» 2018. p. 422-441.
2. На Зhytomyrshhyni nagorodyly peremozhciv oblasnogo konkursu amatorskyx teatral`nyx kolektyviv. Ministerstvo kul`tury Ukrayiny. URL: http://mincult.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=245095563
3. Naroditska gromada. URL: <https://narodychka-gromada.gov.ua/viddil-kulturi-12-35-30-09-08-2018/>

«УНИВЕРСИТЕТЫ ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА» НА РАДИОАКТИВНО ЗАГРЯЗНЕННЫХ ТЕРРИТОРИЯХ: МИФ ИЛИ РЕАЛЬНОСТЬ?

И.Ю. Хвостенко, Н.Т. Тверезовская

Аннотация. Раскрыты особенности пожилых людей на основе главных факторов демографической революции; выявлены их проблемы. Осуществлено распределение социальных условий пожилых людей (внешние и внутренние), а также выделены уровни (макро- и микро-) социальной работы. На основе анализа личных данных выделены социальные проблемы людей Народичского района. Предложено привлечь к работе волонтеров с пожилыми людьми на базе сельского дома культуры с. Народичи Житомирской области.

Ключевые слова: университеты третьего возраста, социальные проблемы, причины, последствия, результат, беседа, анкетирование, критерии, население, загрязненные территории, радиоактивное заражение, факторы, демографическая революция.

«UNIVERSITIES OF THE THIRD AGE» ON RADIOACTIVE POLLUTED TERRITORIES: MYTH OR REALITY?

I.Yu. Khvostenko, N.T. Tverezovska

Abstract. The features of the elderly are revealed on the basis of the main factors of the demographic revolution; identified their problems. The social conditions of the elderly are distributed (external and internal), and the levels of (macro and micro) social work are highlighted. Based on the analysis of personal data, the social problems of the people of the district's Narodichi are highlighted. It was proposed to attract volunteers to work with older people on the basis of a rural house of culture. Narodichi Zhytomyr region.

Key words: universities of the third age, social problems, causes, consequences, result, conversation, questioning, criteria, population, polluted territories, radioactive contamination, factors, demographic revolution.